

ROLUL PRINCIPIULUI *NON-REFOULEMENT* ÎN CONSOLIDAREA MECANISMULUI INTERNAȚIONAL DE PROTECȚIE A REFUGIAȚILOR

THE ROLE OF THE PRINCIPLE *OF NON-REFOULEMENT* IN STRENGTHENING THE INTERNATIONAL REFUGEE PROTECTION MECHANISM

Valentin ROȘCA, ORCID: 0000-0003-1482-6922
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 341.43:341.231.14

e-mail: roscavalentin@gmail.com

Formularea, răspândirea și întreprinderea tentativelor de aplicabilitate a ideilor de plasare a ființei umane în centrul atenției și avansarea acesteia la un nivel supranațional prin respectarea drepturilor și libertăților fundamentale a avut loc prin diverse acțiuni și în contextul unor evenimente specifice pentru anumite perioade istorice. Orice acțiuni întreprinse împotriva unei persoane erau considerate un act neprietenos împotriva statului. Drept rezultat, recuperarea prejudiciului pentru aceste persoane urma să fie stabilit la nivel interstatal. O situație destul de controversată. Or, rezultatul favorabil pentru victimă mereu depindea de voința/predispunerea sau capacitatea statului de a obține un rezultat favorabil într-un caz specific. Apariția unor circumstanțe care duc la condiții insuportabile și indezirabile pentru orice persoană de a fi liberă și în siguranță în țara de origine a impus necesitatea creării/adoptării unor măsuri de protecție a unei categorii specifice de persoane, care nu se mai simt în siguranță în cătunele lor. Persoane care își caută un refugiu din calea unor prigoniri și atrocități.

Consolidarea pas cu pas a sistemului de protecție a drepturilor omului în paralel influența mecanismul de protecție a refugiaților. Momentul crucial fiind adoptarea Cartei ONU în 1945 prin care s-a hotărât *de a reafirma credința în drepturile fundamentale ale omului*, fiind urmată de adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului la 10 decembrie 1948 prin care în art. 14 este consacrat *dreptul la azil* [10]. Caracterul nobil al instrumentelor privind domeniul azilului și, în special, a Convenției din 1951 privind statutul refugiaților. Acest instrument vine cu un set de standarde generale, pe de o parte, dar indispensabile pentru orice actor al dreptului internațional în contextul protecției refugiaților.

Un aspect important consacrat de către Convenția din 1951 se referă la codificarea principiului *non-refoulement (nereturnării)*, care reprezintă un concept prin care se interzice statelor să reîntoarcă un refugiat sau solicitant de azil în teritoriile în care există riscul că viața sau libertatea acestuia să fie amenințată pe motiv de rasă, religie, naționalitate, apartenență la un grup social sau opinie politică [9]. În linii generale, acest principiu prevede că niciun refugiat nu trebuie să fie returnat în țara unde există posibilitate că va fi supus persecuției sau torturii [11, p. 146].

Accentuând momentul asupra termenului *refoulement*, care în conceptul inițial aplicat de către statele europene, reprezintă returnarea forțată, urmează în mod obligatoriu de a nu fi confundat cu termenii *de expulzare sau deportare* [11, p. 146] *sau extrădare*.

În opinia Comitetului Executiv al ICNUR, cea mai importantă parte componentă a statutului de refugiat și a dreptului la azil este protecția împotriva returnării în țara unde persoana are temerea de a fi persecutată. Această protecție a fost materializată în principiul *non-refoulement* [8].

Pe lângă faptul codificării principiului *non-refoulement* prin instrumente internaționale cu caracter obligatoriu sau de recomandare, acest principiu este recunoscut în calitate de normă cutumiară. În pofida faptului că sunt înregistrate un număr de state care nu sunt membre la Convenția din 1951 sau Protocolul adițional din 1967, totuși statele nesemnate sunt chemate să respecte acest principiu ținând cont de caracterul umanist al sistemului internațional de protecție a refugiaților [8].

Protecția garantată prin art. 33 al Convenției din 1951 nu trebuie să fie legată cu recunoașterea formală a statutului de refugiat, or o asemenea recunoaștere ar putea fi imposibil de realizat în cazul lipsei unor proceduri efective sau în cazul unor sosiri în masă a refugiaților în țară [11, p. 151].

Codificarea principiului *non-refoulement* nu se limitează doar la Convenția din 1951 și Protocolul din 1967. Principiul în cauză fiind codificat atât prin tratate internaționale cu caracter universal sau regional sau este consacrat prin diverse acte adoptate în cadrul organizațiilor/conferințelor internaționale¹.

Un rol important îi revine Convenției europene a drepturilor omului (CEDO) prin art. 3. Convenția citată reprezintă pilonul sistemului de protecție a drepturilor omului în cadrul CoE. În pofida consacrării dreptului la azil în DUDO (1948), statele europene nu au inclus acest drept în CEDO. În lipsa unei prevederi exprese în CEDO în privința dreptului la azil sau ale altor garanții în acest sens (ex. interzicerea nereturnării) consacrarea principiului *non-refoulement* în cadrul sistemului european de protecție a drepturilor omului îi revine CtEDO și jurisprudenței sale. Astfel, Curtea a stabilit caracterul absolut al art. 3 din Convenție și nu sunt permise oarecare excepții în acest sens: „...În cazul în care condițiile dintr-o țară sunt de așa natură încât riscul de tratament grav și gravitatea aceluia tratament intră în sfera de aplicare a articolului 3 din Convenție, o decizie de a deporta, extrăda sau expulza o persoană pentru a face față unor astfel de condiții își asumă responsabilitatea în conformitate cu articolul 1 din

---

¹ Declarația cu privire la azilul teritorial (14 decembrie 1967); Principiile privind statutul și tratamentul refugiaților („Principiile de la Bangkok”) (1966). Art. III; Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante (10 decembrie 1984). Art. 3.; Convenția (IV) cu privire la protecția persoanelor civile în timp de război (12 august 1949). Art. 45; Convenția Organizației Unității Africane (OUA) pentru reglementarea unor aspecte specifice a problemei refugiaților în Africa (1969). Art. II alin. (3); Carta Africană cu privire la drepturile omului și a popoarelor (1981). Art. 12 alin. (3); Convenția Americană cu privire la drepturile omului (1969). Art. 22 alin. (8).

Convenția statului contractant care decide acest lucru” (*Altun c. Republica Federală Germania*, nr. 10308/83; *Kirkwood c. Marii Britanii*, nr. 10479/83 [1]; *Familia Chahal c. Marii Britanii*, nr. 22414/93 § 75-76, 15 noiembrie 1996 [2]). În al doilea rând, prin jurisprudența Curtii a fost stabilit că în pofida faptului că dreptul la azil nu este codificat atât în Convenție cât și în Protocoalele adiționale „...expulzarea de către un Stat contractant ar putea da naștere la chestiuni în temeiul articolului 3 (din Convenție), și, prin urmare, să angajeze răspunderea acestui stat în temeiul Convenției...Articolul 3 implică obligația de a nu expulza persoana în cauză țara respectivă ” (*Soering c. Marii Britanii*, Series A no. 161, § 90-91, 7 iulie 1989; [3] *Cruz Varas și alții c. Suediei*, Series A no. 201, § 69-70, 20 Martie 1991; [4]: *Vilvarajah și alții c. Marii Britanii*, No. 13163/87; 13164/87; 13165/87; 13447/87; 13448/87, §103, 30 octombrie 1991; [5] *Chahal c. Marii Britanii*, nr. 22414/93, § 75-76, 15 noiembrie 1996 [6]).

Prevederile inserate în art. 3 CEDO atrag atenția asupra faptului că este o problemă comună în ce privește responsabilitatea statelor pentru „excluderea” persoanelor de pe teritoriul statelor și este bazată pe formulările exprese ale art. 3, care este examinat în comun cu art. 1, care stabilește obligația statelor – părți de a proteja orice persoană care se află sub jurisdicția sa [11, p. 156]. Art. 3 CEDO a fost interpretat drept o obligație de acordare a ajutorului umanitar în cazul încălcărilor grave ale drepturilor omului de către alte state, deși se invoca că aceasta nu stabilește un drept comun (general) pentru „dreptul de azil” [11, p. 156].

Este de remarcat că art. 33 alin. (1) al Convenției din 1951 expres indică sintagma „...expulza sau returna (*refouler*)...în nici un fel...”. În cazul dat, ar putea apărea întrebări în privința sintagmei „...în nici un fel”. În condițiile în care per ansamblu Convenția din 1951 vine cu un scop general de protecție a persoanelor care fug din calea unui pericol și au nevoie de orice formă de protecție internațională s-ar prezuma că această sintagmă nu ar trebui să ridice nici un fel de întrebare sau să inițieze discuții contradictorii.

Discuții contradictorii ar putea apărea în contextul în care art. 33 alin. (1) al Convenției din 1951 operează cu sintagma „...unde viața sau libertatea ar fi amenințate...”, pe când art. 1 în care este codificată definiția refugiatului utilizează sintagma „...temerea de a fi persecutat...”. Se susține că există o discrepanță între terminologia utilizată în aceste două articole pe motivul că prevederile art. 33 sunt mult mai vagi și nicidecum nu se încadrează în scopul Convenției care constă în protecția persoanelor care se încadrează în limitele prevederilor art. 1 al Convenției. Iar momentul forte al art. 1 constă anume în prezența unei *temeri de a fi persecutat*, care are o înțelegere mai îngustă comparativ cu eventuale *riscuri față de viața sau libertate* unei persoane.

De asemenea, se susține că art. 33 al Convenției din 1951 este răspunsul direct al comunității internaționale la necesitatea refugiaților de a intra și rămâne pe teritoriul statului de azil. Cu toate acestea, se susține că obligația de nereturnare nu este identică cu dreptul la azil [7, p.300]. Înseși prevederile art. 14 alin. (1) DUDO prevede că: „În

caz de persecuție, orice persoană are dreptul de a cauta azil și de a beneficia de azil în alte țări". Opinia în cauză este fundamentată pe faptul că principiul *non-refoulement* interzice doar măsuri care ar crea riscul ca refugiații să fie întorși în „mâinile agenților de persecuție” și, în acest context, nu este stabilită obligația față de state de a-i primi pe toți refugiații. Problema constă în aceea că, obligația de nereturnare într-o oarecare măsură constrânge, dar nicidecum nu schimbă fundamental prerogativele statelor de a reglementa intrarea/ieșirea pe teritoriul lor a cetățenilor străini. Drept rezultat, e ceva firesc de a înregistra cazuri când statul poate impune restricții la intrarea pe teritoriul său a refugiaților când este o garanție că aceștia fiind returnați nu vor ajunge în custodia agenților de persecuție [7, p. 301].

Astfel, principiul *non-refoulement* are scopul primordial să asigure că persoanele care fug din fața unei persecuții nu vor fi returnate către agenții de persecuție, iar importanța practică a acestui principiu nu se limitează doar la interzicerea expulzării nemijlocite a unui refugiat într-un loc periculos.

Referințe:

1. Case Kirkwood v. United Kingdom, No. 10479/83. [Accesat 28.08.2022] [Disponibil]: <http://www.refworld.org/cases,COECOMMHR,3ae6b6fc1c.html>.
2. Case Chahal Family v. United Kingdom, No. 22414/93 of 15 November 1996. [Accesat 28.08.2022]. [Disponibil]: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Chahal"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-58004"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{).
3. Case of Soering v. United Kingdom, No. 14038/88. [Accesat 28.08.2022] [Disponibil]: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Soering"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-57619"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{).
4. Case of Cruz Varas and Others v. Sweden, No. 15576/89. [Accesat 28.08.2022]. [Disponibil]: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["CruzVaras"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-57674"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{).
5. Case of Vilvarajah and Others. No. 13163/87; 13164/87; 13165/87; 13447/87; 13448/87. [Accesat 28.08.2022]. [Disponibil]: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Vilvarajah"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-57713"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{).
6. Case Chahal Family v. United Kingdom, No. 22414/93 of 15 November 1996. [Accesat 28.08.2022]. [Disponibil]: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Chahal"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-58004"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{).
7. HATHAWAY, James C. *The Rights of Refugees under International Law*. University Press, Cambridge, 2005.
8. Note on Non-Refoulement (Submitted by the High Commissioner) Note on Non-Refoulement (Submitted by the High Commissioner) EC/SCP/2 (23 Au-

- gust 1977). [Accesat 05.09.2022]. [Disponibil]: <http://www.unhcr.org/afr/ex-com/scip/3ae68ccd10/note-non-refoulement-submitted-high-commissioner.html>.
9. Sir LAUTERPACHT, Elihu, BETHLEHEM, Daniel. *The scope and content of the principle of non-refoulement*. [Accesat 07.09.2022] [Disponibil]: <https://www.unhcr.org/419c75ce4.pdf>.
  10. Universal Declaration of Human Rights (10 December 1948). [Accesat 28.08.2022]. [Disponibil]: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>.
  11. ГАЙ, С., Гудвин-Гилл. *Статус беженца в международном праве*. ЮНИТИ, Москва 1997.